

Juridiska fakultetsstyrelsen
Universitetslektor Linnea Wegerstad

Justitiedepartementet

Remiss: Utkast till lagrådsremiss Skärpta straff för olovlig körning och rattfylleribrott

Ju2021/04215

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, som har anmodats att yttra sig över rubricerat betänkande, får härmed avge följande yttrande. Ytrandet har utarbetats av universitetslektor Linnea Wegerstad.

Ytrandet är disponerat efter de underrubriker som framgår av s. 18-25 i *Utkast till lagrådsremiss*, i det följande benämnt ”utkastet”.

Det bör inte införas en ny straffbestämmelse om grov trafikbrottslighet (utkastet s. 18)

Fakultetsstyrelsen instämmer i att en sådan straffbestämmelse inte bör införas.

En ny kvalifikationsgrund bör införas som betonar allvaret i att en förare tidigare har gjort sig skyldig till rattfylleribrott (utkastet s. 19)

Enligt förslaget ska det i bedömningen av om rattfylleri utgör grovt brott särskilt beaktas om föraren tidigare har gjort sig skyldig till rattfylleri eller grovt rattfylleri. Syftet är att säkerställa att upprepning av rattfylleri får ett tydligt genomslag vid den straffrättsliga bedömningen och att höja straffnivån för sådan brottslighet (utkastet s. 20). Redan lagförda brott och flerfaldig brottslighet som ska bedömas vid samma lagföringstillfälle ska omfattas av kvalifikationsgrunden.

Det är en principiell fråga i vilken utsträckning omständigheter som rör straffmätning och påföljdsval ska regleras i de enskilda brottsbeskrivningarna eller genom generella bestämmelser om straffmätning och påföljdsval. Förslaget är ett avsteg från den rådande systematiken, som innebär att betydelsen av återfall i brott och upprepad brottslighet för påföljdsbestämningen regleras gemensamt för samtliga brott genom de bestämmelser och principer som kommer till uttryck i brottsbalkens tredje avdelning. Fakultetsstyrelsen anser att det finns skäl mot att göra ett sådant avsteg. Nedan kommenteras först frågan om återfall i brott och sedan flerfaldig brottslighet.

Vad först gäller *återfall*, dvs tidigare lagförd brottslighet, vill Fakultetsstyrelsen framhålla följande. Förslaget för utkastets förslag är 3 § första stycket lagen om straff för vissa trafikbrott (TBL), som anger att omständigheten att brottet skett vanemässigt kan göra att brottet bedöms som grovt. Stadgandet kan beskrivas som en anomali och är en rest från 1864 års strafflag, vari återfallsreglering i vissa fall förekom i enskilda straffstadganden (Borgeke och Heidenborg, *Att bestämma*

påföljd för brott, 2016, tredje uppl. s. 204). Ett annat exempel är strafflagen 20 kap. 6-7 §§, som angav en högre straffskala för någon som tredje gången begår snatteri eller andra gången stöld (1864 års strafflag i lydelse år 1918). Numera regleras möjligheten till återfallsskärpning gemensamt för alla brott i 29 kap. 4 § brottsbalken. Återfall ska främst beaktas genom påföljdsvalet och förverkande av villkorlig frihet. Även i 34 kap. brottsbalken finns bestämmelser om påföljdsbestämning efter tidigare dom.

Att införa en sådan kvalifikationsgrund som föreslås i utkastet skulle vara ett avsteg från en utveckling som innebär att påföljdsbestämning regleras generellt och inte i enskilda straffbestämmelser. Argumenten som görs gällande i utkastet – att återfall och upprepade brottslighet är vanligt förekommande vid rattfylleri – kan göras gällande även för andra brottstyper av mängdbrottskaraktär, såsom exempelvis stöld, bedrägeri och narkotikabrott. Om utkastets förslag införs ser Fakultetsstyrelsen en risk för att det öppnar upp för att återfall i brottslighet som en kvalifikationsgrund införs även vid andra brott, vilket skulle innebära att reglerna om påföljdsbestämningen blir fragmenterad.

Det kan därtill sägas att frågan om huruvida återfall ska påverka straffmätningen är omdiskuterad (Borgeke och Heidenborg a.a. s. 40-41 och s. 204-206). En lösning som innebär att återfall i brott införs som en kvalifikationsgrund vid vissa brott kan innebära att frågan om huruvida återfall ska tillåtas påverka straffmätningen förskjuts till en diskussion kring enskilda brottstyper och bort från den principiella nivån. Som nämns i utkastet har Gångbrottsutredningen (SOU 2021:46) lämnat förslag om att återfall i brott i högre utsträckning ska beaktas vid straffmätningen (utkastet s. 15). Förslaget innebär att återfall i vissa fall ska beaktas oberoende av om förverkande sker (SOU 2021:46 s. 39). Även det förhållandet att det redan finns ett förslag om ändring av 29 kap. 4 § brottsbalken bör påkalla försiktighet med att genomföra förändringar i enskilda brottsbestämmelser.

Vad sedan gäller *flera brott som är uppe till bedömning vid ett och samma lagföringstillfälle* vill Fakultetsstyrelsen framhålla följande. Förslaget innebär ett åsidosättande av asperationsprincipen. Det finns i det svenska påföljdssystemet en spänning mellan å ena sidan återfall i brott efter tidigare lagföring, som kan utgöra grund för straffskärpning, och å andra sidan flerfaldig brottslighet som lagförs vid samma tillfälle, då asperationsprincipen tillämpas och innebär en mer gynnsam bedömning för den tilltalade. Högsta domstolen har dock uttalat att den reduktion av brottslighetens straffvärde som följer av asperationsprincipen bör bli mindre vid så kallad seriebrottslighet (NJA 2018 s. 378 och NJA 2018 s. 634).

Som påpekats ovan angående återfall i brott är även frågan om hur flerfaldig brottslighet ska bedömas av principiell karaktär. Eftersom frågan aktualiseras också avseende andra brott, exempelvis om upprepade fall av bedrägerier bör bedömas som grovt bedrägeri, är en generell reglering att föredra. Därtill, och som nämns i utkastet (s. 15), har regeringen tillsatt en utredning som ska överväga och föreslå förändringar som ger uttryck för en skärpt syn på flerfaldig brottslighet (Dir. 2021:56). Detta ger anledning till att inte införa förändringar i enskilda brottsbestämmelser.

Mot den här bakgrunden anser Fakultetsstyrelsen att det finns starka skäl mot att införa en ny kvalifikationsgrund i bestämmelsen om rattfylleri.

Brottsbeteckningen grov olovlig körning bör införas och särskilda kvalifikationsgrunder anges för det brottet (utkastet s. 21)

Som angetts i tidigare remissyttrande har Fakultetsstyrelsen inga synpunkter på att olovlig körning, grovt brott, ges en egen brottsbeteckning och placeras i ett nytt stycke. Ändringen tillstyrks.

Förslaget innebär att kvalifikationsgrunden ”brottet skett vanemässigt” ersätts med om ”föraren tidigare har gjort sig skyldig till olovlig körning eller grov olovlig körning”. Som anförts ovan är Fakultetsstyrelsen tveksam till att betydelsen av återfall och upprepad brottslighet för påföljdsbestämningen regleras i enskilda brottsbeskrivningar. De argument som anförts i avsnittet ovan gör sig gällande även här och innebär att det kan ifrågasättas om denna kvalifikationsgrund, om än i modifierad version, bör bibehållas.

Straffmaximum för grov olovlig körning, rattfylleri och grovt rattfylleri bör höjas (utkastet s. 22)

De höjningar av straffmaximum avseende grov olovlig körning, rattfylleri och grovt rattfylleri som föreslås i utkastet föreslogs även i promemorian DS 2019:22, som Fakultetsstyrelsen tidigare yttrat sig om. Fakultetsstyrelsen ifrågasatte promemorians slutsats att det finns skäl att höja straffen för upprepad trafikbrottslighet. Fakultetsstyrelsen har inget att tillägga utan hänvisar till synpunkterna i tidigare remissyttrande, som alltjämt gör sig gällande.

Ett oaktsamhetsansvar bör införas för olovlig körning (utkastet s. 23)

Fakultetsstyrelsen instämmer i att kravet på uppsåt har medfört tillämpningsproblem i praktiken. Denna typ av tillämpningsproblem kan dock inte sig anses utgöra ett tillräckligt skäl för att införa ett oaktsamhetsansvar. I utkastet framförs att det ur trafiksäkerhetssynpunkt är av grundläggande betydelse att den som kör ett motordrivet fordon har den kunskap och insikt som krävs för att göra det på ett trafiksäkert sätt, samt att det är angeläget att den som för ett fordon i trafiken uppfyller gällande behörighetskrav (s. 24). Även om detta kan anföras som argument för att personer som inte kontrollerar att de uppfyller gällande behörighetskrav betar sig klandervärt, följer inte nödvändigtvis att en utökad kriminalisering medför större regelefterlevnad. Innan oaktsamhetsansvar införs efterlyser Fakultetsstyrelsen därför utredning om vilka andra åtgärder som har övervägts för att komma till rätta med problemet att personer framför fordon utan att ha de tillstånd som krävs, utöver ett utökat straffansvar.

Straffbestämmelserna om olovlig körning ska även omfatta den som för ett fordon i strid med särskilda villkor (utkastet s. 25)

Fakultetsstyrelsen tillstyrker förslaget, men noterar att förslaget innebär att grov olovlig körning nu också kommer omfatta den som för ett körkortspliktigt fordon i strid med särskilda villkor. Det kan ifrågasättas om den strängare rubriceringen är praktiskt tillämpbar i fråga om den här typen av överträdelser.

Enligt delegation

Linnea Wegerstad